

»ovo« nego jednostavno »karizmatičko«. Zato sam rekao ne tvrdeći baš strogo da je to Šolinc ustvrdio: »Na kraju, biskupi nisu govorili o karizmatičkom učitelju na temelju Homjakova. Stoga **tvrdnja**, da nauka naših biskupa 'znači približavanje kršćanskom Istoku ne zvuči istinito. Nije govor o nauci koju Crkva tek sad prihvaća i tako se 'približuje' Istoku nego o pokladu vjere koji Crkva uvijek čuva, a sad ga posebno ističe« (Sl. Božja, XII-4-6, 299). Ako je Šolinc nešto drukčije mislio, onda je trebao to drukčije izraziti. Možda je u ovoj točki razlog nejasnoći njegovo slabo poznavanje hrvatskog jezika. Ali, i bez obzira na to, njegovo pisanje vrvi od nejasnoće, nepoznavanja teme i proturječja.

Lj. Rupčić

DVIJE NEPOZNATE CRKVICE NA VRHUNCIMA BIOKOVA

Već su stari narodi vrhunce planina posvećivali vjerskim pojmovima i na njima gradili žrtvenike u čast božanstva. U knjigama se Starog zavjeta često govori o »uzvišicama« posvećenim krivim bogovima (žid. »bamot«, grčki »boomós«). Grci su vjerovali da na njihovoj najvišoj planini Olimpu (2918 m) stanuje dvanaestorica grčkih najviših bogova, i to u palačama koje je ukrašio majstor Hefest. I stari su Ilini vrhunce posvećivali svojim božanstvima i na brdima pravili žrtvenike.

Taj su običaj od starih naroda preuzeli i kršćani, pa su od najstarijih vremena na planinskim vrhuncima stali podizati crkvice i kapelice u čast jedinoga i pravoga Boga i njegovih ugodnika. Tako su po Božjim svecima i njihovim kapelicama mnogi vrhunci diljem Hrvatske dobili svoja nova kršćanska imena.

I na Biokovu, toj našoj ponajvišoj i ponajzanimljivijoj planini, u prošlosti je bilo sagrađeno više crkvice i kapelica. Neke od njih postoje još i danas, neke su sasvim porušene i jedva im se znade za trag, dok su druge pred propašću.

Već smo u SLUŽBI BOŽJOJ (1965, br. 5—6, str. 51—58) opširnije opisali staru crkvicu sv. Jure na najvišem vrhu Biokova (1762 m) nakon što je ona 4. X 1965. bila konačno srušena da bi ustupila mjesto relejnoj postaji zagrebačke televizije. Ovdje ćemo sada opisati dvije crkvice, vrlo slične bivšem Sv. Juri, o kojima dosada nitko nije pisao, pa su široj javnosti ostale nepoznate. One su, pak, u takvu stanju da se nalaze pred propašću.

1. Crkvica sv. Roka na Biokovu (kota 1235 m)

Za tu sam crkvicu čuo tek zadnjih godina. Nikakve je knjige ne spominju, pa je nisam našao ni u shematizmima splitsko-makarske (nad) biskupije. Stoga sam odlučio k njoj se popeti.

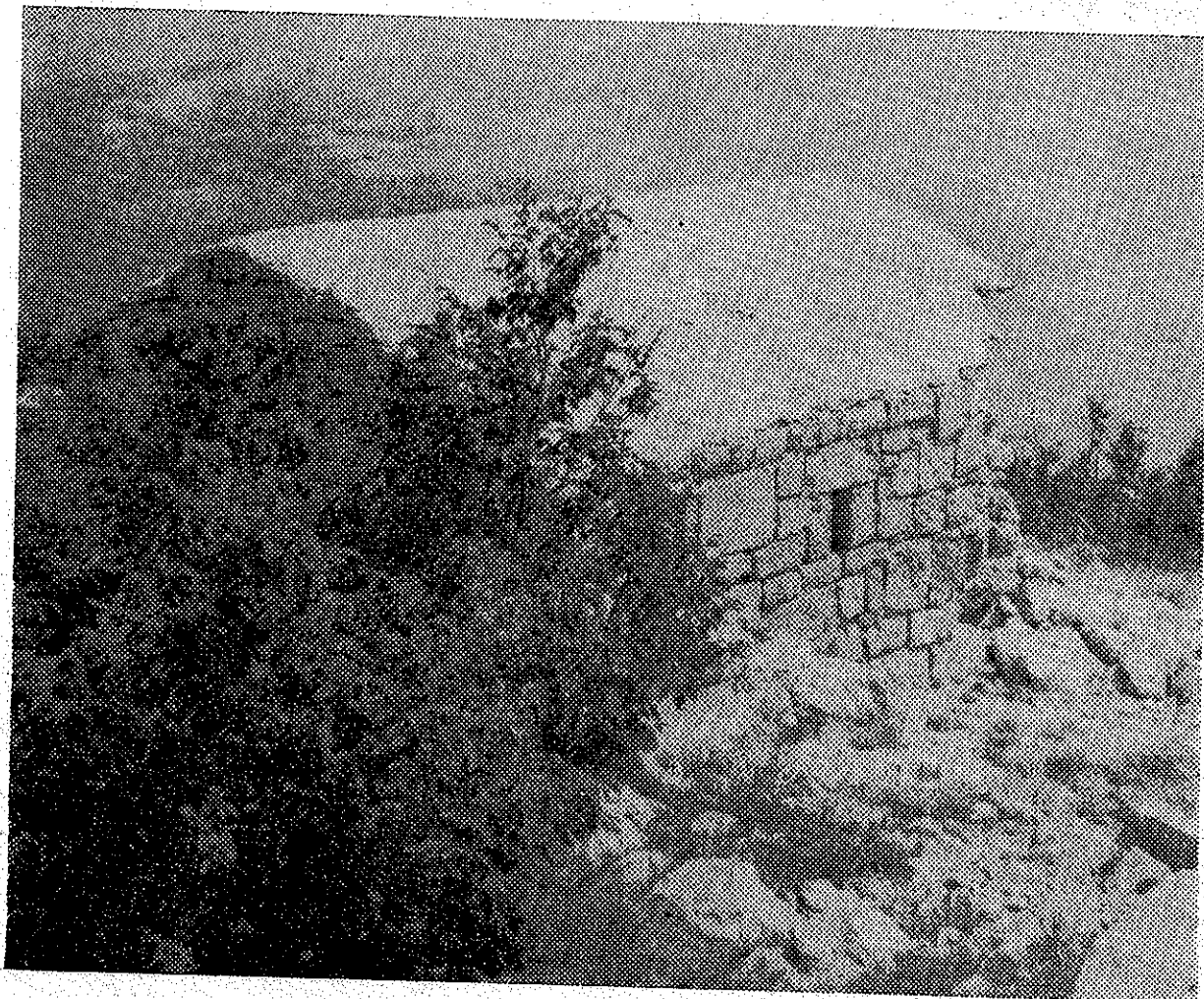
Prigoda se pružila na blagdan sv. Roka, tj. 16 kolovoza ove 1973. godine u društvu s vlč. don Antom Dukićem, župnikom Župe Biokovske, kojoj pripada navedena crkvica, bogoslovom fra Josipom Grgićem, s nekoliko vjernika iz Župe i Raščana i Ivanom Miočevićem iz Kozice. Na vrhunc se Sv. Roka može doći istočnim raščanskim i zapadnim župskim putem. Mi smo iza-

brali zapadni put i nakon tri sata uspinjanja dobrim dijelom kroz hladovinu grabove, jelove i bukove šume oko 10 s stigli do crkvice. (Prethodno sam se popeo na župski Sutvid (1336 m), na kojemu se vide ruševine crkvice sv. Vida, od koje je ostala samo hrpa golog kamenja).

Od crkvice sv. Roka pruža se divan pogled na ostale biokovske vrhunce: Sv. Juru s relejnom postajom, Crni Dol, Budinu i dr., na Napoleonovu cestu, na sela Imotske i Vrgorske krajine i još dalje prema Hercegovini i Bosni.

Ali, na žalost, svi smo se neugodno iznenadili kada smo ugledali pročelje crkvice jako oštećeno, a najviše župnik don Ante, koji je kroz 18 godina župnikovanja u Župi u crkvisi sv. Roka rekao osamnaest sv. misa, a 1967. crkvicu je bio temeljito popravio. Budući da je prošle godine crkvica bila zdrava, zaključili smo da ju je kroz zadnju godinu oštetiio grom. Crkvicu bi trebalo opet popraviti i bezuvjetno je zaštititi gromobranom.

Najprije smo odslužili svete mise služeći se malim Kniewaldovim misalom, jer se samo u njemu nalazi hrv. obrazac mise sv. Roka. Zatim smo se dali na mjerenje i promatranje crkvice. Više mi je puta govorio don Ante da je ista kao i bivša crkvica sv. Jure, koja je bila izvana duga 4,97 m, a široka 4 m. Ustanovili smo da je crkvica sv. Roka duga 5 m (3 cm duža od Sv. Jure), široka 4 m, a u pročelju visoka 2,90 m. Dakle, doista je istih dimenzija kao i stara crkvica sv. Jure na koti 1762 m.

Crkvica sv. Roka na Biokovu (1235 m)

Ona je sagrađena i u istom stilu kao i Sv. Jure: bačvasti svod od kamena, izvana pokriven oblom cementnom pločom. Inače je cijela crkvice sagrađena od kamena tesanca sa žbukom miješanom krečom i cementom. Okrenuta je prema istoku s vratima veličine 1,80x0,80 m. Sjeverni i južni zid imaju po jedan mali prozorčić, koje Sv. Jure nije imao. Pod je od kamenih ploča. Uz cijelu dužinu stražnjeg zida naslonjen je oltar, građen od različitih komada kamena. Prozori i vrata nisu ničim zatvoreni tako da se u crkvisi ne osjeća niti malo vlage.

Pragovi od vrata napravljeni su od nekoliko komada kamena. Na srednjem se kamenu s gornje vanjske strane vrata zapažaju plitko uklesana slova u dva paralelna vertikalna reda, koja sam u bilježnicu upisao ovako: »...PROLAZAK N. V. C. — F. I. 1. 6. 1875. d F. 100.« Ali, u tom času nisam nikako mogao riješiti natpis. Tek nakon dva dana, pošto sam se u samostanu odmorio, natpis sam riješio ovako: (25. 4.) prolazak Njegova Veličanstva cara Franje Josipa, (koji je) 1. lipnja 1875. dao forinti 100.

Poznato je da je car Franjo Josip tri godine prije okupacije Bosne i Hercegovine poduzeo svoje veliko programirano putovanje po Dalmaciji i posjetio sva glavna mjesta uzduž turske granice. Car je 24. travnja stigao u Imotski po velikoj kiši. Tu ga je dočekalo 400 momaka u narodnoj nošnji. Ujutro 25. travnja opet po velikoj kiši car je jašeći na konju došao u Zagvozd i preko Turije prosljedio za Vrgorac, ali se ustavio u Župi, gdje ga je narod oduševljeno dočekao. Car je tom prigodom obećao dati 100 forinti, koje je nakon mjesec dana i poslao. Pretpostavljam da su Župljani tim novcem ili obnovili staru crkvicu sv. Roka, ili prvi put sagrađili sasvim novu crkvicu. U župskom uredu — kako mi kaže don Ante — nema nikakvih podataka o crkvisi, a zasad mi nije moguće tražiti podatke po drugim arhivima.

Prema natpisu, današnja crkva nije stara niti sto godina (1875). Ukoliko je ona postojala na toj koti i otprije, onda je bila sagrađena vjerojatno za vrijeme neke kuge u 18. st. ili, pak, u vezi sa zadnjom kugom na biokovsko-neretvanskom području 1815. g. U skematizmu splitsko-makarske biskupije iz 1907. u popisu crkava u Župi Biokovskoj nakon crkvice sv. Jure na Biokovu spominje se crkvice »sv. Josipa«. Danas nitko ne zna za tu crkvu. To je po svoj prilici naša crkvice sv. Roka, koju su u čast careva imenjaka nazvali sv. Josipa, a nakon careve smrti (1916) i propasti Austrougarske opet prevladao stari naslov sv. Roka.

Budući da stara povijesna crkvice sv. Jure više ne postoji, jer je — kako je rečeno — konačno srušena 1965. i namjesto nje 1968. od cementa podignuta nova veća i u sasvim drugom stilu, to crkvicu sv. Roka, koja je jedini sačuvani »duplikat« sv. Jure Biokovskog, treba svakako spasiti od propasti. Uvjeren sam da bi i Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu, koji naročito žali gubitak crkvice sv. Jurja, bio zainteresiran za akciju spašavanja Jurjeva duplikata na koti 1235 m, na sjevernoj strani Biokova iznad Župe.

2. Crkvice sv. Paškala na Gračkim stinama (kota 712 m)

Iznad Graca u Gornjem Primorju dižu se »Gračke Stine«, o kojima Kačić pjeva »visoke su više Graca stine, jedva bi ji priletio ždrale«, a njihov najuočljiviji i najljepši dio jest skladna glavica sv. Paškala, visoka 712 m nad morem. Glavica, kojoj je staro ime zaboravljeno, prozvana je tako po crkvi u čast navedenog sveca.

Zanimala me ta crkvice, pa sam se u društvu dvojice mlade braće iz samostana Zaostroga u rano proljeće 26. ožujka 1971. popeo do nje.

Crkvice je skladna građevina od samoga kamena s vanjskim dimenzijama: dužinom 4,80 m, širinom 3,15 m i visinom oko 3,20 m. Na pročelju, koje je okrenuto prema zapadu, nalaze se vrata (1,65x0,66 m) i njima sa strane dva sitna prozorčića. Crkvice je pokrivena svodom od kamena, iznad kojega sada nema ni crijepa, ni ploča, kojima je bez sumnje crkva bila nekoć izvana pokrivena.

Crkvice je presvođena bačvastim svodom, koji na obje strane završava s ukusnim kamenitim vijencem. Nekadašnji oltarić je porušen.

Crkvice sv. Paškala na Gračkim Stinama (712 m)

Za vrijeme je rata glavica sv. Paškala služila talijanskim okupatorima za stratešku točku, pa su crkvicu pretvorili u kuhinju s dimnjakom. Oko crkvice se nalaze obrambeni zidovi, bunker

i dr. U crkvici se sve do drugog svjetskog rata govorila misa i blagoslov polja na svečev blagdan 17. svibnja.

Crkvica je iz novijega doba, i to nikako prije 18. st. Sveti Paškal, poznati svetac Euharistije i zaštitnik međunarodnih euharistijskih kongresa, bio je španjolski franjevac — neklerik, koji je živio u 16. st. (1540—1592), a koga je papa Aleksandar VIII. tek 1690. proglasio svecem. U 18. st. njegovo su štovanje širili naročito naši dalmatinski franjevci provincije Presv. Otkupitelja u svih svojih dvanaest samostana i u svojim brojnim župama. To je štovanje rado prihvatio naš seljački i pastirski puk, pa je sv. Paškal, koji je prije stupanja u franjevački red bio pastir i čuvao ovce, u našem narodu postao omiljeni zaštitnik blaga. Naši, dakle, seljaci-pastiri, koji su u ljetno doba iza Gračkih Stina čuvali svoja stada, od kojih su uglavnom i živjeli, na spomenutoj su lijevoj glavici sagradili navedenu crkvicu u čast sv. Paškala, po kojoj se glavica i prozvala i pod tim imenom ušla u mape i karte.

Crkvica sv. Paškala Gračkog veoma je skladnih proporcija na istaknutom mjestu, pa bi i nju trebalo obnoviti, jer je vidljiva iz turističkog Graca a to bi — bez sumnje — pozdravili ne samo svi vjernici Gornjega Primorja nego i svi ljubitelji naših visina.

Fra Karlo Jurišić